

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат: мр Миливој Бешлин

Тема: Покушај модернизације у Србији 1968–1972. (Између „револуционарног курса“ и реформских тежњи)

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовао комисију: 7. новембар 2014. Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду</p> <p>2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: Др Александар Касаш, редовни професор за ужу научну област Историја модерног доба, 03.04.2006. Филозофски факултет у Новом Саду – ментор Др Оливера Милосављевић, редовни професор за ужу научну област Социологија, 29.06.2011. Филозофски факултет у Београду Др Драган Богетић, научни саветник, 29.10.2002. Институт за савремену историју у Београду Др Слободан Бјелица, ванредни професор за ужу научну област Историја модерног доба, 30.03.2013. Филозофски факултет у Новом Саду Др Олга Манојловић Пинтар, научни сарадник, 13.07.2011. Институт за новију историју Србије у Београду</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Миливој (Драган) Бешлин</p> <p>2. Датум рођења, општина, република: 03.10.1979. Зрењанин, Србија</p> <p>3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 03.12.2008. Нови Сад, „Национално питање у Србији крајем шездесетих и почетком седамдесетих година 20. века“</p> <p>4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Историја</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Покушај модернизације у Србији 1968–1972. (Између „револуционарног курса“ и реформских тежњи)

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страна поглавља, слика, шема, графика и сл.

Пролог: *Српски либерали* – од друштвеног памћења ка рационалној историјској свести (стр. 1–14); Теоријско-интерпретативни оквир: Теорија модернизације – научне контроверзе и идеолошко-политичка утилитаризација (стр. 14–26); Европски и хладноратовски контекст: Извори и ограничења реформског социјализма (стр. 26–125); *Ништа што је створено не сме за нас бити толико свето да не би могло бити превладано*: Југословенски оквир реформског социјализма и модернизације (стр. 126–338); Прелудијум: Србија од Четврте седнице СКЈ до Шестог конгреса СКС 1966–1968. (стр. 339–393); Политички и идејни оквири реформи и модернизације у Србији 1968–1972. (стр. 394–671); Заокрет ка догматизму и петрификација система: Одустајање од реформске оријентације 1972. (стр. 672–766); Епилог: *Post factum* интерпретације (стр. 767–817); Закључак (стр. 818–830); Извори и литература (стр. 831–845).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација мр Миливоја Бешлина има обим осам стотина и четрдесет и пет (845) страна компјутерском техником умноженог основног текста и напомена, испред којих се налази четири странице Садржаја. Текст дисертације састоји се од предговора (пролога), увода (теоријско-интерпретативни оквир) и шест делова, од којих је сваки подељен на неколико поглавља (три до осам), чиме је постигнуто прецизно тематско груписање и логичко структурисање истраживане материје.

Богати садржај Бешлинове докторске дисертације, веома сложено и са великим разумевањем структуриран, научно је разрешио готово све проблеме и аспекте функционисања југословенског друштва и Србије у Југославији у периоду друге половине шездесетих и почетка седамдесетих година 20. века.

У Предговору (*Српски либерали* – од друштвеног памћења ка рационалној историјској свести) Бешлин пише о различитим нивоима ограничења за историјско и научно истраживање овако комплексне теме. У овом делу је приказао и степен истражености наведеног периода југословенске историје, дао критички осврт на изворе и литературу, објаснио просторне и хронолошке оквире рада и назначио циљеве и методе свог истраживачког поступка.

У уводном, теоријском делу (Теоријско-интерпретативни оквир: Теорија модернизације – научне контроверзе и идеолошко-политичка утилитаризација) кандидат се бавио пореклом појма модернизације, њеном политичком функционализацијом у биполарном поретку Хладног рата и научним контроверзама у друштвеним наукама.

У првом делу (Европски и хладноратовски контекст: Извори и ограничења реформског социјализма), кандидат се пре свега концентрише на односе са два централна хладноратовска блока – источним комунистичким и западним. Док су Совјети са бригом и незадовољством дочекали југословенску привредну реформу (1965), оцењену као продор капиталистичких елемената у социјалистичку земљу, смена А. Ранковића (1966) и ширење реформске платформе на политичке структуре, друштво, културу, медије, партију и органе безбедности уверило је источни блок у оно што су и реформисти унутар земље добро знали – да се трајна и неповратна независност Југославије и дистанца у односу на СССР, остварује једино реформама, поступном демократизацијом и променом кључних

модела и параметара функционисања друштва. С друге стране западни блок је отворено подржавао сваки вид либерализације, демократизације и реформи у југословенском друштву, пратећи властите интересе. Запад је подстицао своје савезнике на побољшавање односа са Југославијом, одобравао релативно стални прилив кредита, посебно када је требало подржавати реформска настојања југословенског естаблишмента у привреди, што је све скупа позитивно утицало на модернизацијске подухвате који су у земљи спровођени. У овом делу су анализирани и по Југославију негативни аспекти окупације Чехословачке (1968) и истраживана примена теорије „ограниченог суверенитета“ као ограничавајућег фактора самих реформи у Југославији.

У другом делу (*Ништа што је створено не сме за нас бити толико свето да не би могло бити превладано*: Југословенски оквир реформског социјализма и модернизације), Бешлин пре свега истражује један од најозбиљнијих реформских и модернизацијских искорака у југословенској историји означен 1965. почетком привредне реформе. Потреба за постизањем веће продуктивности у циљу конкурентности на светском тржишту захтевала је нови однос према економији, отварање тржишних механизма, промовисање економске и финансијске аутономије предузећа. Први резултати реформе разоткрили су и све негативне консеквенце дотадашњег развоја, али скупа са растом економије и раслојавањем отворили су стару дилему у новим околностима, мењати друштво све темељнијим реформама или се „вратити“ револуционарним начелима. Побуњенички покрет београдских студената и професора 1968. нудио је, према Бешлину, антиреформска решења јачајући патерналистичке и ауторитарне тенденције у друштву. Ипак, реформска тенденција започета привредном реформом упркос отпорима, добила је снажну политичку основу и замајац у лето 1966. сменом југословенског потпредседника Александра Ранковића. Тек ће ова смена донети коначну превагу реформским структурама у Савезу комуниста, о чему сведочи и вишегодишњи рад Комисије за реорганизацију, која је у својим Тезама и припремама Деветог конгреса СКЈ (1969) покушала да од монополистичке партије начини кључног субјекта реформи и модернизације. Даља демократизација подразумевала је и суштинску федерализацију Југославије. У овом делу кандидат је истражио и односе Србије са другим југословенским републикама, а посебно исцрпно је обрадио однос југословенског председника Тита са руководством Србије. У сукобу, како је навео, ауторитаризма и реформизма који је био присутан све време у посматраном периоду, он је пронашао и један од најважнијих узрока историјског разрешења реформске контроверзе из 1972.

Трећи део (Прелудијум: Србија од Четврте седнице СКЈ до Шестог конгреса СКС 1966–1968.), бави се најпре контекстуализацијом и интерпретацијом Брионског пленума у Србији као назначавање нове политичке парадигме. У том периоду Србија проживљава бројне кризе, почев од катарзичног суочавања са Ранковићевим наслеђем на Косову. Као последице тога, као и попуштања политичких стега, у Србији нарастају националистичке тежње и конзервативни рефлекс долази до изражаја у бројним локалним кризама током првих избора са више кандидата 1967. за који СК Србије није био припремљен. На све то се надовезује се и продор национализма у партијски врх у мају 1968. Овај део Бешлин завршава Шестим конгресом СК Србије, доласком реформског руководства на кључне положаје и анализом и биографским подацима његових персоналних носилаца.

У четвртном делу (Политички и идејни оквири реформи и модернизације у Србији

1968–1972.) мр Миливој Бешлин се бавио најпре кључним програмским одредницама новог руководства у Србији, које су биле обједињене под именом – модерна Србија, што је, према њему значило, јачање инстутционалног устројства државе, поступну демократизацију друштва, кадровску обнову и инсистирање на критеријуму компетентности у јавној управи, најзад, аутономију у деловању различитих друштвених субјеката и повлачење партије из улоге њиховог контролора. Две врсте сложености су кроз овај концепт морале да дођу до изражаја – јачање друштва је требало да искаже сву његову сложеност кроз плуралност интереса најразличитијих социјалних група, док је друга врста сложености требало да се манифестује кроз уважавање националне, развојне, историјске и сваке друге неуједначености у Србији, као у том смислу најхетерогенијој југословенској републици. Разумевање свих комплексности своје републике преношено је и на суштинско разумевање Југославије као сложене државе. Свеобухватне реформе подразумевале су првенствено оне у домену федерације, па су измене уставног оквира земље и децентрализација југословенског федералистичког устројства били најуже повезани и са демократским и реформским курсом у СК Србије. Била је то политика радикалног дисконтитнутитета са централистичким моделом, наводи Бешлин. Тиме се одустало од улоге кључног „чуvara” Југославије, и што је још важније заступањем идеје о окретању себи, Србија се фокусира на властити економски, културни и политички развој, наводи Бешлин у дисертацији. Заговарајући реконцептуализовану југословенску федерацију као минимални, али на уставу и закону засновани оптимални оквир за све њене народе, решавајући на тај начин и питање Срба ван Србије, али и афирмацију покрајина као елемената и републике и југословенског федерализма – нудили су иновативан приступ насупрот протагонистима опозиционе интелигенције, наводио је мр Миливој Бешлин. Политика модернизације и реформске оријентације у свим сегментима друштва, била је посебно истакнута у економским аспектима. Своју фундаменталну улогу у економској сфери СКС је видео у развоју и осамостаљивању приведе од политичких стега, њеној модернизацији, интеграцији привредних субјеката у велике системе који би својом снагом и продуктивношћу били конкурентни на светском тржишту. У својој тези Бешлин наводи да је СКС пружао снажну подршку способним и успешним привредницима, који су деловали на принципима реформе, стварајући развојне, велике системе који су почетком седамдесетих били носећи стубови економског раста Србије. Посебни делови рада односе се на културну политику и креирање алтернативе у наведеној сфери друштва. Истраживан је и однос према медијима чија друштвена и политичка улога као и утицај веома нарастају значајном професионализацијом и либерализацијом, као и углавном самосталним бирањем челника медијских кућа, чиме постају тумачи јавног интереса. Аутор апострофира и јавност и отвореност у раду политичког руководства Србије, чиме је генерисана промена атмосфере у друштву и иновирала модернија решења за бројне проблеме републике, који нису били нови, ширењем реформских идеја и креирањем културне алтернативе.

У петом делу (Заокрет ка догматизму и петрификација система: Одустајање од реформске оријентације 1972.) мр Миливој Бешлин акрибично истражује поступни раскол најпре у руководству Србије, који се исказивао у различитим ставовима у свим кључним политичким, економским и друштвеним питањима. Даље, он исцрпно истражује завршни сукоб између две супротстављене струје у партији приликом четвородневног разговора

руководства Србије са Титом, након којих је уследило повлачење партијског руководства ове републике и промена политичког курса који је до тада вођен. Уз помоћ потиснутих „револуционарних“ кадрова и догматских делова партије, као и безбедносних структура и са нескривеном подршком самог Тита подстакнута су у Србији суштинка концепцијска политичка разилажења, која су се тичала: слабљења места и улоге партије у друштву, потискивања ратних генерација, *либералног* односа према штампи и политичкој опозицији, превелике самосталности привредних субјеката, непоштовања Титовог аутоиртета, интелектуализма и аванградизма, итд. При крају овог дела аутор исцрпно представља реакције светске јавности и штампе поводом политичке кризе у Србији 1972.

У последњем шестом делу (Епилог: *Post factum* интерпретације), Бешлин је дао исцрпан преглед и анализу различитих историографских интерпретација наведених процеса, које су међусобно врло супротстављене, али их повезује одсуство истраживачке и документарне основе. У овом делу, аутор је дао и преглед различитих интерпретација људи и догађаја везаних за наведену тему од стране бројних представника интелектуалне елите, да би на крају представио и накнадну самоперцепцију актера наведених збивања и историјских процеса.

На крају рада налази се опсежан, садржајан и мисаон закључак, који је на најбољи могући начин сажео и засводио све сазнајне и истраживачке квалитете рада. Користећи се могућностима које му је дала ванредно богата документарна основа, мр Миливој Бешлин је пружио истински минуциозну, исцрпну и садржајну анализу наведених историјских појава и процеса, због чега ова докторска дисертација представља дело од изузетне научне вредности и значаја.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији:

1. „Заокрет ка догматизму – Сведочанства и историографија о последњем (неуспешном) покушају реформи револуционарне диктатуре у Југославији 1968–1972.“ *Истраживања* бр. 18, Нови Сад, 2007. стр. 313–331.
2. „Прилог историји југословенско-совјетских односа“, *Зборник Матице српске за историју*, бр. 77–78, Нови Сад, 2008. стр. 165–187.
3. „Отварање националног питања у Србији крајем 60-их и почетком 70-их година XX века“, *Нација као проблем или решење – историјски ревизионизам у Србији*, Нови Сад, 2007. стр. 49–63.
4. „Објављени извори и литература о либерализму у Србији с краја 60-их и почетком 70-их година XX века“, *Рад Музеја Војводине*, бр. 49, Нови Сад, 2007. стр. 85–98.
5. „Југословенски комунисти и српско национално питање“, *Култура полуса*, бр. 8–10, Нови Сад, 2008. стр. 85–108.
6. „Утицаји „Јуна ’68.“ на политичку ситуацију у Југославији“, *Друштво у покрету. Нови друштвени покрети у Југославији од 1968. до данас*, Нови Сад, 2009. стр. 49–63.
7. „Јосип Броз Тито и југословенски федерализам (1963–1974)“, у: *Тито – виђења и тумачења*, зборник радова (ур. Олга Манојловић Пинтар), Београд, 2011. стр. 58–85.
8. „Односи Југославије и Совјетског Савеза 1968: између нужности сарадње и принципа слободе“, *Истраживања*, бр. 22, Нови Сад, 2011. стр. 351–368.

9. „*Либерална коалиција између сарадње и неразумевања. Односи политичких елита Србије и Хрватске 1969–1972*“. у: *Хрватско прољеће 40 година после*, зборник радова, уредник Твртко Јаковина, Загреб, 2012. стр. 149–178.
10. „Историја и контрола прошлости“, *Нови Магазин*, бр. 123, 6.9.2013, стр. 62–66.
11. „Савремена хрватска историографија о Југославији: Примери две граничне студије“, *Република*, бр. 560–563, Београд, 2013. стр. 34–35.
12. „Аутономија Војводине у југословенском федерализму“, у: *Антифашизам – АВНОЈ – Аутономија*, зборник радова, Нови Сад, 2014. стр. 47–59.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација мр Миливоја Бешлина представља веома важан научни допринос проучавању целокупне историје Југославије, посебно Србије, шездесетих година 20. века. Истражујући научно потпуно необрађену тему и период, кандидат је показао завидан научни таленат у критици, селекцији и аналитичкој обради мноштва извора. Свестраним и темељним проучавањем обиља архивске грађе, штампе и литературе, Бешлин је успео да реконструише спољнополитичке аспекте југословенског реформског усмерења, анализом каузалних односа са источним и западним хладноратовским блоком. Полазећи од структурне кризе у првој половини шездесетих, истражена је економска и идејна основа привредне реформе, одговор на њу са становишта лево радикалне студентске побуне 1968., као и политички домети Брионског пленума. У раду се дају домети реформи и реорганизације СКЈ, карактер суштинске децентрализације југословенског федерализма, као и односи реформског руководства Србије са другим југословенским републикама и југословенским председником Титом.

На основу богате документарне грађе прворазредних извора, посебна пажња у раду је посвећена анализи деловања политичког руководства Марка Никезића и његовим темељним програмским усмерењима, промовисаним под идејом модерне Србије. Идеје социјалистичке демократизације, са повећаном улогом аутономних сегмената друштва, поштовање институционалног оквира и инсистирање на јавности и отворености у раду, значајно су умањили реалан притисак политичких структура на друштво, јачајући га на рачун државе. Такође, својим разумевањем Југославије као сложене државе, одбацивањем улоге Србије као чувара Југославије, одбацивањем патроната над Србима у другим републикама, повећаним самоуправним правима покрајина – темељно и суштински је направљен дисконтинуитет са свим дотадашњим идејним поставкама у Србији, закључује мр Бешлин. У раду су анализирани и економске поставке, као и спољнополитичка оријентација руководства СК Србије, као и њихова културна политика, која је имала интенцију да понуди алтернативу постојећим обрасцима у овој области друштва. Напоследку, Бешлин прецизно утврђује узроке и мотиве концепцијског сукоба унутар руководства Србије, њихове међусобне разлике, као и механизме Титове арбитраже у корист једне стране, која ће кључне реформске протагонисте модернизације уклонити са политичке и јавне сцене Србије и Југославије.

<p>VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА</p> <p>НАПОМЕНА:</p> <p>Мр Миливој Бешлин се у своме раду служио поставкама критичке историјске методологије, при чему је бројне резултате својих истраживања предочио унутар шест великих тематских и проблемских целина. При томе, он се у интерпретацији историјских догађаја, појава и процеса није задржао на позитивистичкој и фактографској равни у утврђивању појединачних чињеница, већ је настојао да пружи целовиту анализу развоја и функционисања свих аспеката друштвених кретања у истраживаном периоду. У целини, приступ за који се мр Миливој Бешлин определио, одликује комбиновање политичке, економске, идејне, културне и друштвене историје са анализом спољнополитичког, југословенског (међуреpublicког) и оквира Србије. Због свега наведеног, Бешлин је ширином својих истраживачких напора, дубином аналитичке мисли и приступом који је рефлектовао све сложености и противречности друштва, написао дело изузетног историографског и научног значаја.</p>
<p>IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:</p> <p>НАПОМЕНА:</p> <p>1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме: Докторска дисертација је у целини написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.</p> <p>2. Да ли дисертација садржи све битне елементе: Дисертација садржи све битне елементе.</p> <p>3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци: Тема докторске дисертације мр Миливоја Бешлина у целини представља оригиналан допринос науци, имајући у виду да ни један њен аспект није до сада, користећи научне методе, обрађиван у критичкој историографији. Наведена дисертација мр Бешлина је први покушај научног третирања историје модернизације и реформи југословенског друштва у другој половини шездесетих и почетком седамдесетих година 20. века. Теза <i>Покушај модернизације у Србији 1968–1972. (Између „револуционарног курса“ и реформских тежњи)</i>, заснива своју оригиналност изнад свега на рецентној и до сада непознатој архивској грађи и из ње изведених научно веома кредибилних и релевантних закључака и интерпретација. Огромна количина и свеобухватност документарног архивског материјала омогућила је Бешлину да напише дисертацију највишег степена оригиналности и конституише историографску интерпретацију о најважнијим историјским процесима у другој половини шездесетих и почетком седамдесетих година 20. века. Такође, Бешлин је први на свеобухватан и оригиналан начин, користећи научне методе критичке историографије детаљно обрадио и аналитички истражио унутрашње-политичке и друштвене аспекте историје Србије и Југославије у наведеном периоду.</p> <p>4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања: Дисертација нема недостатака.</p>
<p>X ПРЕДЛОГ:</p> <p>На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:</p> <p>- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана</p> <p>Кандидат мр Миливој Бешлин одговорио је целовито и свеобухватно на задату тему, на методолошки узоран и научно и истраживачки веома успешан начин. С обзиром на</p>

врло позитиван и повољан суд о високој научној вредности докторске дисертације *Покушај модернизације у Србији 1968–1972. (Између „револуционарног курса“ и реформских тежњи)*, Комисија има задовољство да Наставно-научном већу Филозофског факултета у Новом Саду предложи заказивање њене одбране.

У Новом Саду, 28. новембра 2014.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Др Александар Касаш, редовни професор за ужу научну област Историја модерног доба, Филозофски факултет у Новом Саду – ментор

Др Оливера Милосављевић, редовни професор за ужу научну област Социологија, Филозофски факултет у Београду

Др Драган Богетић, научни саветник, Институт за савремену историју у Београду

Др Слободан Бјелица, ванредни професор за ужу научну област Историја модерног доба, Филозофски факултет у Новом Саду

Др Олга Манојловић Пинтар, научни сарадник, Институт за новију историју Србије у Београду

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење, односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.